https://doi.org/10.59295/ierm2025.02 CZU 327:355.02(4)

EVOLUȚIA PROCESULUI DE INSTITUȚIONALIZARE A POLITICII DE SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ A UNIUNII EUROPENE[1]

EVOLUTION OF THE INSTITUTIONALIZATION PROCESS OF THE EUROPEAN UNION'S COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY

Veaceslav UNGUREANU, ***doctor habilitat în științe politice, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM***
E-mail: veaceslav.ungureanu@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7780-8479

Rezumat. *Într-o lume globalizată, în care competiţia pentru puterea geopolitică mondială este una acerbă, fapt demonstrat de desfășurarea procesului de reconturare a sferelor de influență, prin agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei și de războiul economic declanșat de Statele Unite ale Americii prin constrângeri tarifare împotriva statelor exportatoare de mărfuri în Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană este constrânsă să-şi identifice soluţii şi resurse pentru a-şi menține poziția de mare putere, care poate determina agenda politicii mondiale. Deşi se confruntă cu probleme privind edificarea unei Uniuni Europene de Apărare, Uniunea Europeană este un model de succes al istoriei lumii şi valorile pe care s-a fondat o vor ajuta să reziste împotriva tuturor provocărilor. Totodată, Uniunea Europeană fiind o putere economică, un model civilizaţional și o democrația autentică, realizează aspirația de a constitui o Armată Europeană modernă, astfel valorificând oportunitățile Politicii de Securitate și Apărare Comune, care au evoluat în cadrul procesului de instituționalizare, în special după 24 februarie 2022, devenind un vector veritabil de dezvoltare al puterii militare europene și de fortificare a componentei europene de securitate și apărare colectivă a Alianței Nord-Atlantice.*

Cuvinte-cheie: *Politica de Securitate și Apărare Comună, Uniunea Europeană, Alianța Nord-Atlantică, Uniunea Europei Occidentale, Politica Externă şi de Securitate Comună, securitatea europeană, securitatea internaţională.*

Summary. *In a globalized world, where the competition for the global geopolitical power is a fierce one, as proved by the ongoing process of reshaping the spheres of influence by the Russian Federation's military aggression against Ukraine and the economic war launched by the United States of America through tariff constraints against states exporting goods to the United States of America, the European Union is forced to identify solutions and re-*

[1] Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

sources to maintain its position as a great power, which can determine the agenda of global politics. Although it faces problems regarding the construction of a European Defense Union, the European Union is a successful model of world history and the values on which it was founded will help it to withstand all challenges. At the same time, the European Union, as an economic power, a civilizational model and an authentic democracy, is achieving the aspiration to establish a modern European Army, thus capitalizing on the opportunities of the Common Security and Defense Policy, which have evolved within the institutionalization process, especially after February 24, 2022, becoming a true vector for the development of European military power and for the strengthening of the European component of the collective security and defense of the North Atlantic Alliance.

Keywords: *Common Security and Defense Policy, European Union, North Atlantic Alliance, Western European Union, Common Foreign and Security Policy, European security, international security.*

Introducere

Perioada de pace şi stabilitate fără precedent pe care a traversat-o Europa, de la sfârşitul sec. XX şi până la invazia militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei din 24 februarie 2022, se datorează existenţei Uniunii Europene. Ea este cea care a generat nu doar un nivel ridicat de dezvoltare economică pe continent, ci şi o nouă abordare a securității, întemeiată pe soluţionarea paşnică a disputelor şi pe cooperarea internaţională multilaterală prin intermediul instituţiilor europene comune. Actualmente, într-o lume globalizată aflată într-o constantă reconfigurare a arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, Uniunea Europeană trebuie să fie pregătită să facă faţă noilor provocări din exterior la adresa securității europene, generate de state cu un regim politic nedemocratic. De asemenea, în contextul resetării relațiilor geopolitice dintre Statele Unite ale Americii şi Federația Rusă pe dimensiunea soluționării războiului dintre Federația Rusă și Ucraina, pe de o parte, dar și tensiunilor în relațiile de securitate europeană și economice dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană, pe de altă parte, ar putea în eventualitate produce o redimensionare a intereselor geopolitice ale Statelor Unite ale Americii pe continentul european prin abandonarea sferei de influență geopolitică europeană și concentrarea pe rivalitatea geopolitică cu China pe falia Indo-Pacifică. Astfel, Uniunea Europeană în parteneriat cu toate statele de pe continentul european, vor fi constrânși să-și consolideze capacitățile de securitate și să-și fortifice capabilitățile de apărare pentru a contracara aspirațiile geopolitice și a descuraja riscurile și amenințările militare din partea Federației Ruse.

În opinia noastră, războiul hibrid declanșat de Federația Rusă cu o amenințare vădită împotriva securității europene pe dimensiunea apărării convenționale în contextul desfășurării agresiunii militare pe teritoriul Ucrainei este cea mai mare provocare existențială cu care se confruntă Uniunea Europeană, în general, și statele membre, în particular, după cel de-al Doilea Război Mondial. Doar printr-un efort colectiv la nivel instituțional și național va permite Uniunii Europene să răspundă provocării din partea Federației Ruse de a recontura sferele de influență geopolitică pe continentul european.

În același timp, Uniunea Europeană trebuie să-și modernizeze politicile de securitate și apărare pentru a dispune de instrumente eficiente adaptate la necesitățile unei noi arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, dar și la perspectiva continuării extinderii sale, realizând transformări necesare sistemice pentru a spori nivelul de asigurare a Politicii de Securitate și Apărare Comune.

1. Inițierea realizării ideii de cooperare militară pe continentul european

Potrivit lui P. Duțu și C. Bogzeanu, fundamentarea şi instituționalizarea Politicii de Securitate și Apărare Comune a Uniunii Europene a constituit un proces de lungă durată, fiind determinat, în primul rând, de evoluțiile care au avut loc în mediul geopolitic al securității internaționale și de transformările structurale ale sistemului internațional din perioadele războiului rece și postrăzboi rece. Modificările în domeniul securității și apărării s-au manifestat ca răspunsuri ale Uniunii Europene la reconfigurările conjuncturii geopolitice a securității regionale și internaționale, ceea ce face ca dezvoltarea Politicii de Securitate și Apărare Comune a Uniunii Europene să fie un proces reactiv și nu unul proactiv, unul concentrat asupra rectificării neajunsurilor din trecut și orientat către viitor [1, p. 36].

L. Mureșan, A. Pop și F. Bonciu sunt de părerea că primă etapă a proiectului unei apărări a Europei a fost marcată de semnarea, la 17 martie 1948, a Tratatului de apărare colectivă de la Bruxelles, care a stat la baza constituirii Uniunii Occidentale, denumită și Organizația Tratatului de la Bruxelles, de către cinci țări vest-europene: Franța, Marea Britanie, Belgia, Luxemburg și Olanda, ce au căzut de acord să colaboreze militar, politic, economic și cultural. Evoluția ulterioară a proiectului a fost însă influențată și chiar modelată de constituirea, la 4 aprilie 1949, a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. În acest context geopolitic al Războiului Rece, la începutul anilor ’50, Statele Unite ale Americii au elaborat un plan de reînarmare a Republicii Federale Germania, ceea ce a stârnit opoziția vehementă a Franței, iar pentru a înlătura temerile pe care le-ar fi provocat această acțiune, la numai câțiva ani de la sfârșitul celei de a doua conflagrații mondiale, restaurarea unei armate germane, și ancorarea acesteia în proiectul construcției europene, Franța a venit, în octombrie 1950, cu un contra-proiect, Planul Pleven, care a fundamentat constituirea unei Comunități Europene de Apărare. Totodată, în septembrie 1952, au fost inițiate negocieri menite să implementeze art. 38 al Tratatului Comunități Europene de Apărare, ce stipula necesitatea instituirii unui control democratic consolidat asupra noii comunități. Noul proiect trebuia să ia forma unei Comunități Politice Europene, întemeiată pe un sistem de organisme comune de luare a deciziilor [2, p. 19].

Ch. Bretherton și J. Vogler constată că, dacă ar fi fost transpuse în practică, cele două noi preconizate comunități europene, ar fi avut drept rezultat un grad de integrare europeană apropiată unei confederații. Însă la 30 august 1954 Adunarea Națională a Franței a refuzat să ratifice tratatul ce instituia Comunitatea Europeană de Apărare, iar în aceste condiții, atât proiectul Comunității Europene de Apărare, cât și cel al Comunității Politice Europene n-au fost realizate. Ulterior, la 23 octombrie 1954, în urma semnării Acordurilor de la Paris, a fost modificat Tratatul de la Bruxelles privind cooperarea mi-

litară, politică, economică şi cultural, astfel fiind instituită Uniunea Europei Occidentale în scopul dezvoltării cooperării militare, ceea ce a permis Republicii Federale Germania să participe la Alianţa Nord-Atlantică, iar în 1955 să devină stat membru cu drepturi depline ai Alianţei, în condiţii acceptabile pentru vecinii săi, celor cinci ţări semnatare ale Tratatului de la Bruxelles li s-au adăugat două state vest-europene, foste inamice în timpul celui de al Doilea Război Mondial, Italia şi Germania, în cadrul noii organizaţii denumită Uniunea Europei Occidentale. Până la începutul anilor ’70, Uniunea Europei Occidentale a jucat un rol esenţial în promovarea şi dezvoltarea cooperării în Europa de Vest, iar ulterior şi-a pierdut competenţele sale în favoarea Alianţei Nord-Atlantice, Consiliului Europei şi Comunităţilor Europene. În baza Tratatului de la Maastricht, Uniunea Europei Occidentale a fost recunoscută drept parte integrală a procesului de dezvoltare al Uniunii Europene şi a fost obligată să elaboreze şi să realizeze hotărârile Uniunii Europene cu impact asupra problemelor din domeniul securităţii şi apărării. Prin urmare, în 1992, competenţele Uniunii Europei Occidentale au fost extinse prin adoptarea misiunii de tip Petersberg, iar în baza Tratatului de la Amsterdam, a fost prevăzută posibilitatea integrării Uniunii Europei Occidentale în Uniunea Europeană, iar misiunile Petersberg au fost incluse în competenţele Uniunii Europene, asigurându-i în acest scop acces la capacităţi operaţionale ale Uniunii Europei Occidentale. Totodată, în anul 2000 Consiliul de Miniştri al Uniunii Europei Occidentale a decis să transfere în cadrul Uniunii Europene, capacităţile operaţionale şi organele sale, astfel că în competenţa Uniunii Europei Occidentale au rămas doar funcţiile legate de obligaţia la apărare colectivă [3, p. 200].

În această ordine de idei, P. Duțu și C. Bogzeanu specifică că prima dintre încercările de a pune bazele unei apărări la nivel european datează din 1950, când premierul francez, René Pleven, a propus crearea unei armate europene supranaţionale în cadrul unei Comunităţi Europene de Apărare. Deşi în urma propunerii a fost semnat un tratat în 1952, acesta nu a devenit niciodată realitate, deoarece a fost refuzată procedura de ratificare de către însăși Adunarea Generale a ţării. Totodată, această tentativă este un exemplu elocvent, când statele europene au pus bazele unui dialog pentru dezvoltarea şi reformarea sectorului de securitate şi apărare la nivelul Uniunii Europene în contextul geopolitic internaţional determinat de războiul din Coreea (1950-1953), în care partea de sud fusese sprijinită de ONU şi era considerată o victorie pentru conceptul de securitate colectivă, fiind demonstrată eficienţa în descurajarea intenţiilor agresive din partea statelor cu regimuri politice nedemocratice [1, p. 36-37].

C. Wallander este de părerea că la începutul anilor 50 al sec. XX-lea, la nivelul Alianţei Nord-Atlantice, se făceau eforturi conjugate pentru a integra Germania de Vest, deoarece, fără participarea ei, Alianța Nord-Atlantică nu ar fi putut desfăşura suficiente forţe convenţionale pentru a contracara un eventual atac din partea forţelor armate sovietice, considerate la acea vreme principala ameninţare la adresa securităţii statelor membre ale Alianţei Nord-Atlantice. În acelaşi timp, dată fiind experienţa celui de-al Doilea Război Mondial, la nivelul statelor europene, perspectiva reînarmării Germaniei de Vest provoca temeri de securitate justificabile, însă Germania Federală devenind stat membru al Alianţei Nord-Atlantice în 1955, avea doar dreptul de a se înarma, dar nu

şi crearea unui stat-major propriu, forţele armate ale acesteia fiind subordonate direct Comandantului Suprem Aliat al Europei, ceea ce nu permitea Germaniei să utilizeze unilateral armata sa. În opinia expertei, propunerea creării unei armate europene supranaţionale mergea pe acelaşi tipar, care prevedea includerea potenţialului militar german într-o structură armată supranaţională, ce va permite o eventuală contracarare a ameninţării din partea Uniunii Sovietice [4, p. 710-715]. P. Duțu şi C. Bogzeanu explică eşecul Planului Pleven prin reliefarea, atât a temerii din partea statelor europene, în special a Franţei şi a Belgiei, faţă de remilitarizarea Germaniei de Vest, cât şi din partea Comunității Europene a Apărării, argument pe care îl vom regăsi constant în evoluția Politicii de Securitate şi Apărare Comune a Uniunii Europene [1, p. 38].

T. Frunzeti distinge o altă iniţiativă notabilă în domeniul securității şi apărării europene, care s-a concretizat, în aceiaşi perioadă de timp, sub forma Uniunii Europei Occidentale, instituită prin Tratatul de la Bruxelles în 1948, ce prevedea un mecanism de sprijin mutual în cazul unei agresiuni armate asupra statelor membre ale Uniunii Europei Occidentale, care a jucat un rol deosebit de important în dezvoltarea a aceea ce astăzi cunoaştem sub numele de Politica de Securitate şi Apărare Comună, fiind cadrul în care Uniunea Europeană a derulat primele misiuni de tip Petersberg. Aceste misiuni au fost stabilite în Declarația de la Petersberg (Germania), adoptată în iunie 1992 de Consiliul de Miniştri al Uniunii Europei Occidentale, în cadrul căruia țările membre şiau declarat disponibilitatea de a pune la dispoziția Uniunii Europei Occidentale, dar şi a Alianţei Nord-Atlantice şi a Uniunii Europei, unități militare din întregul lor spectru de forțe ale armatei convenționale, cum ar fi: misiuni umanitare şi de salvare; misiuni de prevenire a conflictelor şi de menținere a păcii; misiuni ale forțelor de luptă în gestionarea crizelor, inclusiv în ceea ce privește menținerea păcii; operațiuni de dezarmare comune; misiuni de asistență şi consiliere militară; misiuni de stabilizare postconflict. Ulterior, prin Tratatul de la Nisa, structurile ale Uniunii Europei Occidentale au fost integrate în Uniunea Europeană, iar Tratatul de la Lisabona, redenumit Tratatul privind Uniunea Europeană menționează faptul că principala misiune a Uniunii Europei Occidentale este apărarea colectivă, care este și sarcina Alianței Nord-Atlantice [5, p. 72-78].

2. Fundamentarea instituțională a Politicii de Securitate şi Apărare Comune

J. B. Collester abordează Conceptul de Identitate Europeană de Securitate şi Apărare, care a apărut şi s-a dezvoltat în cadrul Alianței Nord-Atlantice, în a doua jumătate a anilor ’80, în contextul reactivării acestuia, ca urmare a adoptării Declarației în cadrul Summitului Uniunii Europei Occidentale, care a fost organizat la Roma. Declarația de la Roma confirma dorința celor şapte membri ai Uniunii Europei Occidentale de a coopera în interiorul organizației prin armonizarea punctelor de vedere asupra problemelor specifice legate de securitatea europeană. Expertul afirmă că revigorarea Uniunii Europei Occidentale a fost impulsionată de Actul Unic European din 1986, în care, apare într-o primă formulare explicit formulat conceptul de Identitate Europeană de Securitate şi Apărare, în care ideea de identitate europeană necesită a fi dezvoltată şi aplicată în domeniul securității şi apărării, prevăzută în Documentul asupra identității europene,

care a fost prezentat la 14 decembrie 1973, la Copenhaga. În prima jumătate a anilor ’90 Uniunea Europei Occidentale a cunoscut un proces de consolidare, prin accederea în organizaţie a Spaniei, Portugaliei (în 1990) şi Greciei (în 1992), prin integrarea ca membri asociaţi în Consiliul Uniunii Europei Occidentale, a Islandei, Norvegiei şi Turciei (în 1991), prin înfiinţarea, sub egida Franţei, a unor structuri instituţionale permanente, cum ar fi: Comitetul Militar, Institutul pentru Studii de Securitate de la Paris, Centrul Satelitar de la Torrejon, Celula de Planificare, Grupul Vest-European de Armamente şi Centrul Situaţional, precum şi prin apariţia forţelor multinaţionale europene – EUROCORP (Corpul European), EUROFOR (Forţa Europeană de Uscat), EUROMARFOR (Forţa Maritimă Europeană), Grupul Aerian European, Divizia Centrală Multinaţională, Forţa Amfibie Britanico-Olandeză, etc. [6, p. 391].

În opinia noastră, preocupările statelor europene pentru dezvoltarea unei structuri de securitate şi apărare în interiorul comunităţii europene nu a încetat niciodată, chiar şi în pofida mai multor provocări generate de dificultatea de a transforma conceptul de suveranitate într-un instrument eficient de asigurare a intereselor naţionale de securitate şi apărare. Securitatea europeană a fost şi rămâne definită, la nivelul statelor europene în termeni naţionali, însă rolul Alianţei Nord-Atlantice în acest domeniu are o influenţă determinantă asupra ritmului de evoluţie a Politicii de Securitate şi Apărare Comune a Uniunii Europene, deoarece, deşi Alianţa Nord-Atlantică a susţinut crearea unei identităţi instituţionale de securitate şi apărare la nivelul Uniunii Europene, statele membre ale căreia sunt, în mare parte, şi state membre ale Alianţei Nord-Atlantice, ea fiind o structură, care prin experienţa şi componenţa sa, poate reprezenta o garanţie de securitate mai mare decât cea oferită de Uniunea Europeană.

Considerăm că dezvoltarea unui mecanism de cooperare în domeniul securităţii şi apărării a constituit o preocupare constantă în elaborarea tratatelor, care fundamentează comunitatea europeană, iar ideea acestui mecanism apare odată cu Tratatele de la Maastricht şi Amsterdam. Astfel, prin Tratatul de la Maastricht, a fost constituit cel de-al doilea pilon al arhitecturii europene – Politica Externă şi de Securitate Comună, care includea şi „eventuala creare a unei politici comune de apărare, ceea ce în timp ar putea duce la formarea apărării comune” [7, p. 3]. De asemenea, Uniunea Europei Occidentale devenea parte integrantă în dezvoltarea Uniunii Europene, în elaborarea şi implementarea deciziilor şi acţiunilor cu implicaţii în apărare [7, p. 55]. În acelaşi timp, P. Duţu şi M.-Ş. Dinu acreditează supoziţia că, din punctul de vedere al redimensionării arhitecturii geopolitice mondiale a securităţii internaţionale după încheierea războiului rece, reconfigurării sistemului internaţional bipolar şi reconturării sferelor de influenţă geopolitică, perioada în care a fost elaborat şi adoptat Tratatul de la Maastricht coincide cu perioada imediat următoare a imploziei Uniunii Sovietice şi căderii regimului comunist în Europa de Est, dar şi cu cea în care cele două Germanii se reunificau. Aceste împrejurări impuneau necesitatea reconsiderării rolului şi locului comunităţii europene pe plan internaţional, dar şi pe cea a asumării sarcinii de organizare a asigurării propriei securităţi şi apărări. Demersul început în Tratatul de la Maastricht a fost continuat în cel de la Amsterdam, prin care se constituia postul de Înalt Reprezentant al Politicii de Securitate şi Apărare Comune a Uniunii Europene, iar Consiliul European dobândea

competenţe sporite în ceea ce priveşte rolul de autoritate ce ghidează măsurile adoptate la nivel european în domeniul securităţii şi apărării. De asemenea, experţii precizează că prin Tratatul de la Amsterdam, Uniunea Europeană devine beneficiară a capacităţilor Uniunii Europei Occidentale, ceea ce se presupunea că misiunile de tip Petersberg urmau să fie preluate de Uniunea Europeană, acestea contribuind la consolidarea dimensiunii de securitate şi apărare europeană [8, p. 13-16].

În aceeaşi ordine de ideii, C. Major şi Ch. Mölling susţin că procesul de elaborare ulterioară a Tratatului în dezvoltarea dimensiunii de securitate şi apărare a Uniunii Europene, a fost precedat de două evenimente cheie, Summitul franco-britanic de la Saint Malo din 1998 şi Consiliul European de la Köln din1999. Experţii accentuează contextul internaţional în care au avut loc aceste întâlniri la nivel înalt, ce s-au soldat cu adoptarea unor documente sau poziţii oficiale comune, fiind determinate de seria de evenimente tragice de dezintegrare a Republicii Federale Iugoslavia, ce a avut loc în proximitatea imediată a graniţelor Uniunii Europene, situaţie în care Comunitatea Europeană nu a fost capabilă să răspundă adecvat, deşi, cumulat, statele membre aveau mai bine de două milioane de soldaţi [9, p. 12].

Subliniem că apropierea geografică de spaţiul Uniunii Europene a regiunii Balcanii de Vest, care a generat riscuri şi ameninţări la adresa securităţii regionale, a demonstrat imperativitatea Comunităţii Europene de consolidare a capabilităţilor militare şi asumarea unui rol sporit din punctul de vedere al prevenirii şi gestionării situaţiilor de conflict, în contextul asigurării securităţii europene. Prin urmare, la Summitul de la Saint Malo, şefii de stat ai Franţei şi Regatului Unit al Marii Britanii au concluzionat că „UE trebuie să fie capabilă să poată juca un rol important pe arena internaţională", „să deţină o capacitate de forţe militare credibile pentru realizarea acţiunilor autonome, să posede mecanisme eficiente de a decide să le folosească, precum şi să fie disponibile de a realiza în practică acest lucru pentru a răspunde crizelor internaţionale" [10]. Totodată, precizăm că ulterior, escaladarea crizei din Kosovo a dus la reunirea şefilor de stat şi de guvern ai statelor membre ale Uniunii Europene de la Köln, în urma căreia Politica Europeană de Securitate şi Apărare a căpătat conturul în care se stabilesc principalele instituţii din lanţul decizional al domeniului de securitate şi apărare, cum ar fi: Comitetul Politic şi de Securitate; Comitetul Militar; Statul Major Militar; Centrul de Situaţii; Centrul Satelitar; reuniuni ad-hoc sau regulate ale Consiliului de Afaceri Generale şi Relaţii Externe; Institutul de Studii şi de Securitate; iar Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene devine Înaltul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe şi Politică de Securitate [11].

Punctăm că Uniunea Europeană a înregistrat o serie de progrese în ceea ce priveşte dezvoltarea Politicii de Securitate şi Apărare Comune prin crearea unui pachet de forţe la care poate să recurgă prin extinderea misiunilor de tip Petersberg, prin Acordurile „Berlin Plus" şi prin adoptarea Strategiei Europene de Securitate. Mai mult ca atât, această tendinţă reactivă de evoluţie a dimensiunii militare a Uniunii Europene, determinată de realizarea Politicii de Securitate şi Apărare Comune s-a menţinut până în prezent, mai ales fiind intensificată în contextul agresiunii militare a Federaţiei Ruse împotriva Ucrainei. Totodată, este necesar de menţionat că inovaţiile Tratatului de la

Lisabona în materie de securitate şi apărare sunt un rezultat al faptului că Uniunea Europeană are nevoie de mai multă coerenţă şi eficienţă în acţiuni de implicare în asigurarea securităţii şi apărării, atât pe continentul european, cât şi în alte regiuni ale lumii. Prin reforma Politicii Externe şi de Securitate Comune şi a Politicii de Securitate şi Apărare Comune, determinată de Tratatul de la Lisabona, care soluționează problemele identificate, poate fi justificată şi prin dezbateri permanente asupra necesităţii constituirii unor structuri, organisme şi mecanisme ale Uniunii Europene abilitate să acţioneze în domeniul securităţii şi apărării din moment ce principalul garant al securităţii europene rămâne deocamdată Alianţa Nord-Atlantică.

3. Consolidarea instituțiilor Uniunii Europene în domeniul Politicii de Securitate și Apărare Comune și intensificarea rolului în asigurarea securității internaționale

Incontestabil Tratatele care reglementează funcţionarea şi organizarea Uniunii Europene au fost menite să rezolve anumite probleme pe care statele membre le-au întâmpinat atunci când au acţionat sub egida Uniunii Europene. La rândul său, Tratatul de la Lisabona nu face excepţie de la această tendinţă, menirea acestuia este de a crea mai multă eficienţă şi coerenţă în acţiune şi unul dintre mijloacele prin care acest lucru a fost realizat este schimbarea arhitecturii europene pe trei piloni, prin abolirea acestora. Astfel, suprimarea pilonilor Comunităţile Europene, Politica Externă şi de Securitate Comună și Cooperarea Polițienească și Judiciară în Materie Penală a avut ca prim efect acordarea personalităţii juridice a Uniunii Europene şi reprezentarea la nivel internaţional, prin dreptul de a încheia acorduri şi tratate internaţionale, precum şi includerea domeniului de securitate şi apărare în cadrul unei structuri integrate condusă de Uniunea Europeană, ceea ce ar echivala cu trecerea responsabilităţii asupra securităţii şi apărării în competența autorităţilor şi instituţiilor Uniunii Europene, care conform Tratatului de la Lisabona, este una dintre atribuţiile şi funcţiile esenţiale ale statelor membre. În acelaşi timp, P. Duțu și C. Bogzeanu exprimă părerea că pilonul doi, care cuprindea aria de securitate şi apărare a rămas supus unor reguli şi proceduri speciale, iar fuziunea pilonilor unu și trei în realitate nu a fost realizată în totalitate, ceea ce a făcut ca arhitectura pe trei piloni să fie înlocuită cu una pe doi piloni, principalul motiv a constat în implicaţiile pe care domeniul securităţii şi apărării le are asupra ideii de suveranitate naţională şi interes naţional [1, p. 42].

Prin urmare, Tratatul de la Lisabona prevede că Competenţa Uniunii Europene în materie de Politică Externă şi de Securitate Comună include toate domeniile politicii externe, precum şi toate chestiunile referitoare la securitatea Uniunii Europene, inclusiv la definirea treptată a unei politici de apărare comune. Politica Externă şi de Securitate Comună face obiectul aplicării unor norme şi proceduri speciale, aceasta fiind definită de Consiliul European şi pusă în aplicare de Consiliul Uniunii Europene prin hotărâri aprobate în unanimitate, cu excepţia cazului în care tratatele dispun altfel [12, p. 25]. P. Duțu și C. Bogzeanu consideră că toată Politica Externă și de Securitate Comună, în care este inclusă şi Politica de Securitate şi Apărare Comună, poate fi privită drept un domeniu politic a cărui evoluţie este ghidată de un obiectiv integraţionist, dar care con-

tinuă să funcţioneze în conformitate cu regulile interguvernamentalismului. Faptul că, în acest domeniu, deciziile sunt adoptate în unanimitate la nivelul Consiliului European şi al Consiliului Uniunii Europene indică cu claritate menţinerea caracterului interguvernamental al Politicii Externe şi de Securitate Comune şi al Politicii de Securitate şi Apărare Comune, care relevă un scop integraţionist în acest domeniu. Din acest punct de vedere, Uniunea Europeană va rămâne în continuare o comunitate, care acţionează întrunit atunci când interesele naţionale ale statelor membre sunt identice [1, p. 43].

Precizăm că liniile directoare sunt în continuare trasate la nivelul Consiliului European, iar deciziile de iniţiere a unei acţiuni care să implice mobilizarea capabilităţilor civile şi militare sunt adoptate, ca şi până acum, tot de către Consiliul Uniunii Europene. De asemenea, Comitetul Politic şi de Securitate îşi păstrează rolul cheie, la nivel politico-strategic al Politicii de Securitate și Apărare Comune. Comitetul Militar al Uniunii Europene, Statul Major Militar al Uniunii Europene, Capacitatea Civilă de Planificare şi Conducere, Centrul pentru Situaţii de Urgenţă, Centrul Satelitar şi Comitetul pentru Aspecte Civile în Managementul Crizelor sunt instituţii care continuă să joace un rol deosebit de important în materie de Politici de Securitate și Apărare Comune. Totodată, este necesar de remarcat că principalele elemente de noutate în domeniul securităţii şi apărării se referă cu precădere la reprezentarea externă a Uniunii Europene, care se distinge prin coerenţă şi eficienţă a acţiunii instituţionale pe plan internaţional. Relevanţa acestui fapt pentru evoluţia Politicii de Securitate și Apărare Comune este evidentă din mai multe puncte de vedere. În primul rând, Politica de Securitate şi Apărare Comună continuă să rămână parte integrantă a Politicii Externe şi de Securitate Comune, ceea ce înseamnă caracterul unitar al acţiunilor şi măsurilor întreprinse sub egida Politicii de Securitate şi Apărare Comune. În al doilea rând, nu trebuie să subestimăm contribuţia Politicii de Securitate şi Apărare Comune pentru asigurarea securităţii internaţionale, care rezidă, nu atât în capacitatea de intervenţie militară a Uniunii Europene, dar în gestionarea crizelor şi conflictelor internaţionale pe dimensiunea civilă. În acest context, acreditǎm ideea cǎ Tratatul de la Lisabona creează un cadru, care să favorizeze sporirea eficienței şi vizibilităţii instituţionale pe arena internaţională a Uniunii Europene prin promtitudinea de luare a deciziilor şi edificarea unei viziuni comune la nivelul instituţiilor nou create, cum ar fi: Preşedintele Consiliului European, Înaltul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe şi Politică de Securitate şi Serviciului European de Acţiune Externă [12, p. 25-27].

O. Krentz relevă aspectul formal al Politicii de Securitate și Apărare Comune, care face parte integrantă din Politica Externă și de Securitate Comună a Uniunii Europene. Potrivit expertului, Politica de Securitate şi Apărare Comună reprezintă principalul cadru de politică prin care statele membre ale Uniunii Europene pot dezvolta o cultură strategică europeană de securitate şi apărare, cu ajutorul căreia, prin intermediul oportunităților identificate, vor fi prevenite şi gestionate conflictele şi crizele regionale, precum şi vor contribui semnificativ la asigurarea păcii şi securităţii internaţionale, cu o capacitate mai sporită de coeziune instituţională la nivel naţional şi supranaţional [13]. Exprimăm opinia că în contextul geopolitic tensionat din perioada postrăzboi rece Politica de Securitate și Apărare Comună a demonstrat o dezvoltare rapidă a capacităților

sale de reacție rapidă și o implicare promtă în cadrul misiunilor și operațiunilor civil-militare în afara spațiului Uniunii Europene, iar evenimentele de după 24 februarie 2022, când Federația Rusă a început o invazie militară pe scară largă împotriva Ucrainei, au determinat o redimensionare geopolitică pentru Europa în general și Uniunea Europeană în particular impulsionând realizarea ideii de a edifica o uniune a securității și apărării în cadrul Uniunii Europene.

Din punct de vedere instituțional Politica de Securitate și Apărare Comună este organizată de Înaltul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate, care acționează și în calitate de vicepreședinte al Comisiei Europene și ocupă rolul instituțional central prezidând Consiliul Afaceri Externe în configurația miniștrilor apărării, care reprezintă organismul decizional al Politicii de Securitate și Apărare Comune, este responsabil de prezentarea propunerilor privind Politica de Securitate și Apărare Comună către statele membre, este șeful Serviciului European de Acțiune Externă și directorul Agenției Europene de Apărare. În același timp, Consiliul European și Consiliul Uniunii Europene adoptă decizii referitoare la Politica de Securitate și Apărare Comună în unanimitate, (conform art. 42 din Tratatul de la Lisabona). Printre excepțiile notabile se numără deciziile referitoare la Agenția Europeană de Apărare, (conform art. 45 din Tratatul de la Lisabona) și la cooperarea structurată permanentă, (conform art. 46 din Tratatul de la Lisabona), în cazul cărora se aplică votul cu majoritate calificată [13].

În această ordine de ideii, Tratatul de la Lisabona a introdus o politică europeană în materie de capabilități și armament (conform art. 42 alin. 3 din Tratatul de la Lisabona) și a stabilit că Agenția Europeană de Apărare și Comisia Europeană colaborează când este necesar (conform art. 45 alin. 2 din Tratatul de la Lisabona), în special în ceea ce privește politicile Uniunii Europene în domeniul cercetării, industriei și spațiului. Mai mult ca atât, art. 21 din Tratatul de la Lisabona reamintește că multilateralismul se află în centrul acțiunii externe a Uniunii Europene, ceea ce permite partenerilor Uniunii Europene să participe la misiunile și operațiunile Politicii de Securitate și Apărare Comune, Uniunea Europeană angajându-se să consolideze coordonarea și cooperarea pe dimensiunea multilaterală, în special cu Organizația Națiunilor Unite (ONU) și cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), dar și cu alte organizații regionale, cum ar fi: Uniunea Africană [13].

4. Instrumentele Uniunii Europene în materie de Politici de Securitate și Apărare Comune

Conform lui O. Krentz, Politica de Securitate și Apărare Comună a evoluat semnificativ de la Tratatul de la Lisabona, atât din punct de vedere politic, cât și instituțional, fiind prezentată, la 28 iunie 2016, de către Federica Mogherini Consiliului European „Strategia globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene", un document care descrie strategia pentru Politica de Securitate și Apărare Comună și identifică cinci priorități strategice pentru Uniunea Europeană: 1. Securitatea Uniunii Europene; 2. Reziliența statelor și societăților în vecinătatea de est și de sud a Uniunii Europene; 3. Elaborarea unei abordări integrate a conflictelor; 4. Sistemele regionale de cooperare;

5 Guvernarea globală pentru sec. XXI. De asemenea, în noiembrie 2016, în cadrul Consiliului European a fost prezentat spre aprobare un „Plan de implementare privind securitatea și apărarea", pentru a operaționaliza viziunea Strategiei globale pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene, care cuprindea 13 propuneri, inclusiv un „Proces anual coordonat de revizuire privind apărarea" și un nou mecanism de cooperare structurată permanentă pentru statele membre, care doresc să își asume angajamente suplimentare în materie de securitate și apărare. Totodată, în paralel, a fost supus dezbaterii „Planul de acțiune european în domeniul apărării", în cadrul căruia au fost abordate cele mai importante propuneri legate de înființarea unui „Fond european de apărare", axat pe cercetarea militară și dezvoltarea capabilităților, iar măsurile respective au fost puse în aplicare în perioada imediat următoare [13]. M. Malovec este de părerea că „Strategia globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene" accentuează abordarea principială și pragmatică a Uniunii Europene de asigurare a mediului de securitate europeană, precum și ambiția sa de autonomie strategică în domeniul Politicii de Securitate și Apărare Comune, indicând o schimbare importantă de filosofie, comparativ cu Strategia europeană de securitate din 2003 [14] .

În contextul lansării de către Uniunea Europeană, în iunie 2021, a unui proces de reflecție privind viitorul securității și apărării europene, a fost elaborată „Busola strategică pentru securitate și apărare", care reprezintă un document de politică ce stabilește strategia de securitate și apărare a Uniunii Europene pentru următorii 5-10 ani. Busola strategică oferă un cadru de acțiune pentru dezvoltarea unei viziuni comune în domeniul securității și apărării. Obiectivul principal al documentului este de a oferi orientări politice pentru punerea în aplicare a „Autonomiei strategice" a Uniunii Europene în patru domenii importante: gestionarea crizelor, reziliența, capabilitățile și parteneriatele, iar realizarea procesului este conceput pentru a răspunde necesității tot mai mari a Uniunii Europene de a acționa ca furnizor de securitate. În noiembrie 2021, a fost prezentată versiunea inițială a documentului în cadrul unei sesiuni comune a miniștrilor afacerilor externe și apărării ale statelor membre ale Uniunii Europene. Ulterior, documentul a fost modificat semnificativ prin actualizarea acestuia în contextul reconfigurării arhitecturii geopolitice mondiale a securității internaționale, precedate de războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei, și prin schimbarea ulterioară a poziției, ambițiilor și instrumentelor Uniunii Europene în domeniul apărării, astfel la 24-25 martie 2022, în timpul Președinției franceze a Consiliului Uniunii Europene, Consiliul European a aprobat versiunea finală a Busolei strategice [13].

Considerăm că misiunile și operațiunile de gestionare a crizelor sunt expresia cea mai vizibilă și mai tangibilă a Politicii de Securitate și Apărare Comune, iar „Busola strategică" vine să îmbunătățească „Strategia globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene" sub aspectul redefinirii eficienței instituționale și utilității aplicării instrumentelor de gestionare a crizelor și prin crearea unei noi capacități de desfășurare rapidă a Uniunii Europene. De asemenea, „Busola strategică" urmărește să ofere scopuri și obiective coerente pentru alte inițiative și procese relevante în asigurarea securității europene, dar și celei internaționale, cum ar fi: noul mecanism de cooperare structurată permanentă, Fondul european de apărare și Procesul anual coordonat

de revizuire privind apărarea. Totodată, constatăm că începând cu 2016, Politica de Securitate și Apărare Comună a înregistrat o serie de succese. Pe lângă lansarea noului mecanism de cooperare structurată permanentă; unei structuri permanente de comandă și control pentru planificarea și conducerea misiunilor militare neexecutive; Fondului european de apărare; Pactului privind Politica de Securitate și Apărare Comună civilă; revizuirii strategice a dimensiunii civile a Politicii de Securitate și Apărare Comune; unui instrument european pentru pace în afara bugetului, la 5 martie 2024 Comisia Europeană a prezentat „Strategia privind industria europeană de apărare", care prevede consolidarea competitivității și a gradului de pregătire al bazei industriale și tehnologice de apărare europene.

Prin intermediul Instrumentului european pentru pace, un instrument extrabugetar, Uniunea Europeană finanțează costurile comune ale misiunilor și operațiunilor militare ale Politicii de Securitate și Apărare Comune, astfel îmbunătățind repartizarea sarcinilor între statele membre. De asemenea, Instrumentul european pentru pace, poate fi utilizat, pentru a finanța furnizarea de instruire și de echipamente militare (inclusiv echipamente letale) pentru sectoarele securității și apărării din țările partenere ale Uniunii Europene, în acest fel consolidând capacitățile operațiunilor de sprijinire a păcii, precum și capacitățile țărilor din afara Uniunii Europene și ale organizațiilor partenere în chestiuni militare și de apărare [13].

Referitor la misiunile și operațiunile din cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comune este necesar de subliniat că începând cu 2003, dar și cu prima intervenție în Balcanii de Vest, Uniunea Europeană a lansat și a desfășurat 40 de operațiuni și misiuni pe trei continente. Din octombrie 2023, sunt în curs de desfășurare 24 de misiuni și operațiuni ale Politicii de Securitate și Apărare Comune. În prezent, aproximativ 4 000 de membri ai personalului militar și civil al Uniunii Europene sunt desfășurați în străinătate, în baza deciziilor aprobate de instituțiile Uniunii Europene, la cererea țărilor partenere sau în baza unei rezoluții a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. Cea mai recentă misiune a forțelor navale ale Uniunii Europene, lansată la 19 februarie 2024 este operațiunea (EUNAVFOR), care are drept scop protejarea libertății de navigație și securitatea maritimă în Marea Roșie, în nord-vestul Oceanului Indian și în Golful Aden, exercitând un mandat de apărare, care prevede escortarea navelor maritime și o asigurare mai eficientă a cunoașterii situației regionale în privința atacurilor maritime sau aeriene din partea insurgenților [13].

Ținem să precizăm că M. Malovec evidențiază acțiunile Uniunii Europene, care oferă o opțiune sustenabilă pentru investițiile în infrastructură la nivel mondial, dar și pentru a răspunde provocărilor geopolitice actuale reprezentate de modelul de interese economice ale Chinei în plan global. În acest context, Uniunea Europeană a elaborat în 2021 o strategie „Global Gateway", care urmărește să mobilizeze până la 300 mlrd. de EURO sub formă de investiții publice și private în diferite sectoare ale economiei din întreaga lume, promovând în același timp valorile Uniunii Europene și un cadru de reglementare la nivel mondial. În același timp, „Global Gateway" este un instrument menit să îmbunătățească prezența și vizibilitatea Uniunii Europene la nivel mondial prin punerea în aplicare a Politicii de Securitate și Apărare Comune. Această inițiativă

se bazează parțial pe fonduri din „Instrumentul de vecinătate și cooperare pentru dezvoltare internațională – Europa globală”, finanțat din bugetul european, în valoare de aproximativ 80 de mlrd. de EURO în perioada 2021-2027 [14].

În opinia noastră, realizarea obiectivului general de creare a unor posibilități de apărare europene comune, realizate prin contribuția statelor membre cu capacități civile și militare sub egida Politicii de Securitate și Apărare Comune, a înregistrat progrese semnificative, atât prin dezvoltarea cadrului conceptual, cât și prin lansarea unor inițiative de dezvoltare a capabilităților de securitate și apărare ale Uniunii Europene pentru a contracara provocările de securitate la nivel regional și internațional. Totodată, precizăm că dimensiunea operațională a angajamentului Uniunii Europene a fost consolidată prin crearea Capacității de planificare și conducere a misiunilor non-executive ale Uniunii Europene și adoptarea măsurilor în ceea ce privește optimizarea modului de angajare a Grupurilor de luptă ale Uniunii Europene, inclusiv prin ajustarea mecanismelor de asigurare a resurselor financiare pentru dislocarea acestora, iar misiunile civile fiind coordonate de către Capacitatea civilă de planificare și conducere.

Reliefarea dimensiunilor militare și civile din cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comune sunt necesare pentru a înțelege funcționalitatea asigurării domeniului de securitate și apărare. Prin urmare, dimensiunea militară a Politicii de Securitate și Apărare Comune a beneficiat de o atenție particulară, prin adoptarea unui pachet de inițiative incluzând: Fondul European pentru Apărare – (2021-2027) , Procesul anual coordonat de revizuire privind apărarea și noul mecanism de cooperare structurată permanentă. Prin aceste inițiative se dorește impulsionarea cooperării europene în domeniul apărării, inclusiv prin dezvoltarea componentei industriale și prin fortificarea sprijinului financiar acordat acestui segment. Din această perspectivă, în ultima perioadă a avut loc o consolidare a profilului practic al acestor inițiative prin lansarea unui număr important de proiecte de cooperare cu participarea statelor membre, în diferite formule.

Dimensiunea civilă a Politicii de Securitate și Apărare Comune a cunoscut în anul 2018 o reformă a cadrului conceptual pentru a răspunde riscurilor și amenințărilor actuale la adresa securității internaționale, cum ar fi: migrația ilegală, terorismul internațional, provocările hibride, securitatea maritimă, gestionarea frontierelor și crima organizată. Astfel, la 19 noiembrie 2018, a fost adoptat „Pactul civil în domeniul Politicii de Securitate și Apărare Comune”. Acesta cuprinde linii strategice de orientare în materie de acțiune externă a Uniunii Europene în sprijinul gestionării civile a crizelor și prevenirii conflictelor, precum și angajamentele statelor membre și ale instituțiilor Uniunii Europene în acest domeniu, pe coordonatele: resurse umane, cadru juridic, etc. La nivel național, realizarea acestor angajamente sunt prevăzute în Strategia Națională pentru implementarea Pactului civil în domeniul Politicii de Securitate și Apărare Comune.

Urmare a procesului de instituționalizare a Politicii de Securitate și Apărare Comune a Uniunii Europene au fost constituite instituții/actori responsabili de realizarea Politicii de Securitate și Apărare Comune, cum ar fi: 1. Consiliul European, format din șefii de stat sau de guvern ai statelor membre ale Uniunii Europene, care identifică interesele strategice ale Uniunii Europene, determină obiectivele și definește orientările generale ale Politicii de Securitate și Apărare Comune; 2. Consiliul Uniunii Europene,

format din miniştrii statelor membre ale Uniunii Europene, deciziile cărora sunt adoptate, preponderent prin consens, cu privire la acţiunile sau poziţiile în cadrul Politicii de Securitate şi Apărare Comune; 3. Înaltul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe şi Politică de Securitate, care este şi vice-preşedinte al Comisiei Europene, el prezidează reuniunile lunare ale miniştrilor de externe din statele membre ale Uniunii Europene (Consiliul Afacerilor Externe), poate reprezenta Uniunea Europeană, alături de preşedintele Comisiei Europene, în relaţiile cu statele terţe, şi conduce Serviciul European de Acţiune Externă, totodată, Înaltul Reprezentant înaintează un raport anual către Parlamentul European privind principalele aspecte şi linii de bază ale Politicii de Securitate şi Apărare Comune; 4. Comitetul politic şi de securitate, reprezintă formatul central pentru Politica Externă şi de Securitate Comună şi Politica de Securitate şi Apărare Comună. Reprezentanţii permanenţi (ambasadori) ai Comitetul politic şi de securitate se reunesc de regulă de două ori pe săptămână, la Bruxelles, pentru a discuta problemele curente de politică şi de securitate şi pentru a monitoriza implementarea politicilor agreate de Uniunea Europeană prin Comisia Europeană şi Consiliul Afaceri Externe. Comitetul politic şi de securitate exercită controlul politic şi ghidarea strategică pentru misiunile şi operaţiunile din cadrul Politicii de Securitate şi Apărare Comune, atât civile, cât şi militare; 5. Grupurile de lucru ale Comitetului politic şi de securitate sunt constituite pe criterii de abordare geografică sau tematică a dosarelor Politicii de Securitate şi Apărare Comune. Pe baza expertizei membrilor lor, grupurile şi comitetele negociază poziţiile Politicii de Securitate şi Apărare Comune, redactează avizele sau recomandările pentru Comitetul politic şi de securitate; 6. Corespondenţii europeni servesc drept puncte de contact în capitalele europene şi facilitează obţinerea unor poziţii comune în materie de Politica de Securitate şi Apărare Comună.

Referitor la Instrumentarul Politicii Externe şi de Securitate Comune al Uniunii Europene, subliniem că acesta cuprinde următoarele acţiuni, cum ar fi: decizii, declaraţii, demersuri scrise sau verbale, dialog politic, măsuri restrictive şi operaţii comune, adoptarea cărora reprezintă un proces de negocieri interinstituţional în cadrul Uniunii Europene. Deciziile adoptate de către Consiliul Uniunii Europene sunt, fie poziţii comune într-un dosar anume, obligatorii pentru Comisia Europeană, care le vor promova în cadrul multilateral internaţional, fie acţiuni comune, făcând astfel posibilă mobilizarea resurselor materiale şi financiare. Declaraţiile Înaltului Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe şi Politică de Securitate în numele Uniunii Europene sunt poziţii publice pe teme specifice de actualitate, negociate în prealabil de către Comisia Europeană. Demersurile scrise sau verbale sunt menite să genereze o conduită sau acţiune din partea unui stat, stat terţ sau actor non-statal. Dialogul politic cu state terţe şi cu organizaţii internaţionale reprezintă un alt mijloc prin care se promovează obiectivele Politicii Externe şi de Securitate Comune. Tratatul de la Lisabona a făcut posibilă crearea unei reţele diplomatice a Uniunii Europene în statele terţe şi pe lângă organizaţiile internaţionale, actualmente, dispunând de peste 140 de Delegaţii şi nouă Reprezentanţi speciali ai Uniunii Europene, care gestionează probleme sensibile în zone geografice considerate de un interes special pentru Uniunea Europeană. Măsurile restrictive, ce reprezintă rezultatul sancţiunilor adoptate de către Uniunea

Europeană, ca răspuns la încălcarea dreptului internațional, a drepturilor omului sau a principiilor democratice, pot viza state terțe, entități non-statale sau persoane din state terțe, fiind aplicate conform prevederilor legale din tratate sau rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU.

5. Relația dintre Uniunea Europeană şi Alianța Nord-Atlantică pe dimensiunea securitate și apărare

În ceea ce priveşte relaţia dintre Uniunea Europeană şi Alianța Nord-Atlantică, considerăm că Tratatul de la Lisabona nu aduce modificări notabile. În principiu, relația este guvernată de aceleaşi reguli fundamentale, care au fost stabilite în acordurile încheiate anterior sau în Tratatele asupra organizării şi funcţionării Uniunii Europene, ce au precedat Tratatul de la Lisabona. Mai mult ca atât, prevederile Tratatului referitoare la relaţia Uniunii Europene pe dimensiunea Politicii de Securitate și Apărare Comune cu Alianța Nord-Atlantică vin să consolideze supoziția că Alianţa Nord-Atlantică îşi menţine rolul central în securitatea şi apărarea statelor care îi sunt membre. Unul dintre cele mai elocvente paragrafe în acest sens este chiar cel care face referire la clauza asistenţei mutuale, care ar putea fi interpretată ca suprapunându-se implicaţiilor conceptului de apărare colectivă pe baza căruia funcţionează Alianţa Nord-Atlantică. Astfel, art. 42, paragraful 7, alineatul 2 din Tratatul de la Lisabona menţionează că „angajamentele şi cooperarea în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comune sunt conforme cu angajamentele asumate în cadrul Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord, care rămâne pentru statele membre ale acestei organizaţii fundamentul apărării lor colective şi cadrul de punere în aplicare a acesteia” [15, p. 39]. În acest fel, rolul şi importanţa Alianţei Nord-Atlantice pentru statele sale membre, chiar dacă sunt şi membre ale Uniunii Europene, este subliniată şi reconfirmată. Totodată, clauza asistenţei mutuale nu se suprapune şi nu afectează clauza apărării colective a Alianţei Nord-Atlantice, deoarece decizia de a acorda această asistenţă rămâne la latitudinea statelor membre şi la cea instituţională din cadrul Uniunii Europene ca organizaţie internaţională.

În opinia lui V. Pascual Planchuelo Alianţa Nord-Atlantică este un obstacol important în dezvoltarea Politicii de Securitate şi Apărare Comune, deoarece pentru a deveni un jucător credibil, Uniunea Europeană trebuie să-şi dezvolte componenta de securitate şi apărare pe două coordonate. Prima coordonată este identificarea exactă a rolului instituţiilor Uniunii Europene şi reglementarea clară evitând ambiguităţile. A doua coordonată prevede impulsionarea dezvoltării capabilităţilor militare ale Uniunii Europene. Expertul susține că această coordonată va fi mai greu de realizat, deoarece o mare parte din statele Uniunii Europene participă activ în cadrul Alianţei Nord-Atlantice, iar o dezvoltare substanțială a acestor capabilităţi ar reduce inițiativa europeană în Alianţa Nord-Atlantică. Teama pe care Charles de Gaulle o avea în legătură cu crearea unei Europe atlantice şi nu a unei Europe autentice este extrem de actuală, iar pentru a deveni o Europă care să fie conştientă de moştenirea istorică, statele membre trebuie să-şi ralieze interesele naționale la interesele comunitare pentru fortificarea Politicii de Securitate și Apărare Comune a Uniunii Europene, deoarece, în sec. XXI, Uniunea Europeană riscă să fie doar un grup de state fără o putere determinantă pentru politică mondială sau să-și

păstreze statutul de organizaţie internaţională fără vreo influenţă în procesul de reconfigurare structurală geopolitică a sistemului internațional [16, p. 10-12].

Precizăm că principiile fundamentale, care au stat la baza constituirii relațiilor de cooperare dintre Uniunea Europeană şi Alianţa Nord-Atlantică sunt complementaritatea şi compatibilitatea, care au contribuit la realizarea obiectivelor prin desfăşurarea misiunilor şi aplicarea instrumentelor necesare în contextul asigurării păcii şi securității internaționale. Relația dintre cele două organizații ar trebui să continue şi să fie cooperativă şi nu competitivă, având în vedere că 23 dintre statele membre ale Uniunii Europene sunt şi membre ale Alianţei Nord-Atlantice, iar Politica de Securitate şi Apărare Comună a Uniunii Europene trebuie să fie concentrată în continuare pe gestionarea crizelor, prevenirea conflictelor şi consolidarea securității internaționale, în timp ce strategia Alianţei Nord-Atlantice este să asigure apărare militară colectivă şi descurajarea conflictelor armate. Totodată, menționăm că în cadrul mediului de experți militari s-a edificat un curent de opinie, care promovează ideea, adepții căreia suntem şi noi, că succesul procesului de construire a unei apărări europene comune este determinat de necesitatea de distribuire a competențelor şi responsabilităților de înzestrare şi asigurare cu armamente şi muniții militare de ultima generație în cadrul Uniunii Europene, urmând ca fiecare țară, în funcție de tradiție şi capacități militare, să producă doar o componentă specializată a sistemului de apărare, cum ar fi: Germania – blindate, Marea Britanie – aviație şi rachete de croazieră, Franța şi Italia – telecomunicații şi radare, Regatul Țărilor de Jos – echipamente individuale, etc.

Concluzii

Aşadar, dispozițiile privind Politica de Securitate şi Apărare Comună, introduse de Tratatul de la Lisabona, reprezintă o expresie politică fermă a intenției Uniunii Europene de a acționa ca o forță stabilizatoare în lume şi oferă un cadru juridic clar pentru consolidarea capacității sale de a-şi urma politica externă şi de securitate, printr-o abordare cuprinzătoare fundamentată pe toate instrumentele aflate la dispoziția instituțiilor Uniunii Europene şi a statelor membre ale acesteia, pentru a preveni şi a gestiona crizele şi conflictele militare internaționale, astfel contribuind la edificarea unei păci durabile la nivel global.

În concluzie subliniem că urmare a procesului de instituționalizare a Politicii de Securitate şi Apărare Comune, dar şi în actualitatea contextului geopolitic internațional este necesar ca Uniunea Europeană să devină mai activă, mai consecventă şi mai perseverentă în realizarea obiectivelor sale de asigurare a securității şi apărării comune prin mijloace civile sau militare, prin unirea eforturilor de a garanta unitatea de comandă în caz de criză, prin alocarea unor resurse financiare considerabile, precum şi prin coordonarea mai bună a celor existente. În Politica de Securitate şi Apărare Comună, Uniunea Europeană nu va putea face abstracție de necesitatea menţinerii unor relaţii strategice de cooperare cu Statele Unite ale Americii şi în acelaşi timp, trebuie să intensifice dezvoltarea colaborării şi cu alți actori internaționali importanți de pe scena mondială, cum ar fi: China, Japonia, Canada şi India, fără ca vreuna din aceste relaţii să aibă un caracter de exclusivitate şi să manifeste deschiderea necesară pentru dezvolta-

rea unor parteneriate active cu orice ţară care îi împărtăşeşte scopurile şi valorile, fiind gata să acţioneze pentru apărarea acestora. Politica de Securitate şi Apărare Comună realizată de către Uniunea Europeană va contribui semnificativ la consolidarea unui sistem de securitate internaţional multilateral, care să permită edificarea unei lumi mai prospere, mai echitabile şi mai sigure. Totodată, necesitatea modernizării Politicii de Securitate şi Apărare Comune trebuie să devină un imperativ existenţial pentru statutul de mare putere al Uniunii Europene, care se impune de realizat, prin promovarea intereselor de securitate şi apărare, atât în interior, cât şi în exterior, iar în caz contrar Uniunea Europeană va pierde din valoarea şi prestigiu său internaţional şi va deveni un actor insignifiant, constituit din state democratice fără influenţă de a determina viitorul politicii mondiale.

BIBLIOGRAFIE

1. DUŢU, Petre, BOGZEANU, Cristina. *Reforma instituţională a UE din perspectiva Politicii de Securitate şi Apărare Comune.* Bucureşti: Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2011. 80 p. ISBN 978-973-663-908-1
2. MUREŞAN, Liviu, POP, Adrian, BONCIU, Florin. The European Security and Defence Policy: A Factor of Influence on the Actions of Romania in the Field of Security and Defence. In: *Econstor*, *Pre-Accession Impact Studies II, No. 4, European Institute of Romania.* Bucureşti: 2004. 83 p.
3. BRETHERTON, Charlotte, VOGLER, John. *The European Union as a Global Actor*. London: Editura Routledge, 2005. 336 p. ISBN 9780203022672
4. WALLANDER, Celeste. Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War. In: *International Organization*. 2000, vol. 54, nr. 4, pp. 705-735. ISSN 0020-8183
5. FRUNZETI, Teodor. *Geostrategie*. Bucureşti: Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2009. 405 p.
6. COLLESTER, J. Bryan. Cum s-a strecurat apărarea în PESC: Uniunea Europei Occidentale (UEO) şi identitatea apărării şi securităţii europene (IASE). In: *Starea Uniunii Europene: risc, reformă, rezistenţă, relansare* / coord. Green Cowles Maria. Smith Michael. Bucureşti: Editura Club Europa, 2002, pp. 385-403.
7. Treaty on European Union, Official Journal C 191, 29 July 1992 [online]. [citat 23.04.2025]. Disponibil: http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html.
8. DUŢU, Petre, DINU, Mihai-Ştefan. *Politica Europeană de Securitate şi Apărare – cadrul de manifestare şi dezvoltare a intereselor de securitate naţională*. Bucureşti: Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2007. 44 p. ISBN 978-973-663-560-2
9. MAJOR, Claudia, MÖLLING, Christian. EU Military Capabilities - Some European Troops, but not yet a European Army. In: *EU Crisis Management: Institutions and Capabilities in the Making* / coord. Greco Ettore. Pirozzi Nicoletta. Silvestri Stefano. Istituto Affari Internazionali. Roma: Editura Città Nuova della P.A.M.O.M., Noiembrie 2010, pp. 11-28. ISBN 978-88-98042-15-9
10. Franco-British Summit, Joint Declaration on European Defence, Saint Malo, 4 December 1998 [online]. [citat 26.04.2025]. Disponibil: http://www.atlanticcommunity.org/SaintMalo%20Declaration%20Text.html.
11. Deciziilor Consiliului de la Köln, 3-4 Iunie 1999 [online]. [citat 26.04.2025]. Disponibil: http://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3.
12. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană şi a Tratatului de Instituire a Comunităţii Europene, 13 decembrie 2007 [online]. [citat 27.04.2025].

Disponibil:https://eur-lex.europa.eu/search.html?scope=EURLEX&text=Tratatul+de+la+Lisabona+de+modificare+a+Tratatului+privind+Uniunea+European%C4%83+%C5%9Fi+a+Tratatului+de+Instituire+a+Comunit%C4%83%C5%A3ii+Europene%2C+13+decembrie+2007&lang=ro&type=quick&qid=1748245792186.

13. Politica de Securitate și Apărare Comună [online]. [citat 27.04.2025]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna.
14. Politica externă: obiective, instrumente și realizări [online]. [citat 27.04.2025]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/158/politica-externa-obiective-instrumente-si-realizari.
15. Uniunea Europeană, Versiunea Consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 26.10.2012 [online]. [citat 30.04.2025]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF
16. PASCUAL PLANCHUELO, Victor. La Débil Europa: Consideraciones criticas sobre la política exterior de la unión. In: *Aposta, Revista de Ciencias Sociales*. 2009, iulie-august-septembrie, nr. 42, pp. 1-14. ISSN 1696-7348